

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Διδάσκων: Επίκ. Καθ. Αθανάσιος Σακελλαριάδης

Σημειώσεις 4^{ης} θεματικής ενότητας (Μάθημα 9 – Μάθημα 10)

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΝΟΥ

Ο κλάδος της φιλοσοφίας που περιλαμβάνει τη φιλοσοφία της ψυχολογίας, την φιλοσοφική ψυχολογία και το πεδίο της μεταφυσικής που συνδέεται με τη φύση των νοητικών φαινομένων και του τρόπου που συναρτώνται με την αιτιακή δομή της πραγματικότητας, ονομάζεται φιλοσοφία του νου. Η φιλοσοφία της ψυχολογίας εξετάζει τη φύση των ψυχολογικών φαινομένων και τον τρόπο με τον οποίο η ψυχολογία συνδέεται με τις κοινωνικές και φυσικές επιστήμες.

Νους, Νοητικότητα, Συνείδηση.

Νοητικά συμβάντα: Αισθήματα, συναισθήματα, αντίληψη, κρίση, αμφιβολία, και σκέψη με τη στενή έννοια.

Η κατοχή νου αποτελεί ικανότητα, χαρακτηριστικό που έχουν οι άνθρωποι και ορισμένα ανώτερα ζώα, ενώ δεν την έχουν πράγματα όπως τα μολύβια και οι πέτρες. «Έχω νου»: είδος οντότητας για συγκεκριμένα χαρακτηριστικά είδη συμπεριφοράς (αισθήματα, αντίληψη, μνήμη, μάθηση, συλλογισμός, συνείδηση, πράξη).

Η Ψυχή στους αρχαίους, ταυτίζεται με το νου. Στον Αριστοτέλη όμως, οι νοητικές δραστηριότητες αποτελούν ιδιότητες της ψυχής.

ΝΟΥΣ – ΣΩΜΑ

Επιγένεση

Το νοητικό επιγίνεται του φυσικού: Άτομα που έχουν ίδιες όλες τους τις φυσικές ιδιότητες δεν είναι δυνατόν να διαφέρουν ως προς τις νοητικές ιδιότητες. Δεν υπάρχει νοητική διαφορά όταν δεν υπάρχει κάποια φυσική διαφορά.

Μια μορφή επιγένεσης νου – σώματος είναι και η θέση ότι κάθε είδος νοητικού συμβάντος ή νοητικής κατάστασης έχει ένα νευρωνικό υπόστρωμα ή ένα νευρωνικό σύστημα.

Σχηματικά θα λέγαμε ότι την περίπτωση του πόνου, η νευρωνική κατάσταση αποτελεί βάση επιγένεσης του πόνου και από το αίσθημα του πόνου δημιουργείται μορφασμός.

Αντι-καρτεσιανή αρχή

Δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν αμιγείς νοητικές οντότητες – τίποτε δεν μπορεί να έχει μια νοητική ιδιότητα δίχως να έχει κάποια φυσική ιδιότητα. Επομένως προτεραιότητα στις φυσικές ιδιότητες.

Η βασική οντολογική εικόνα που προϋποτίθεται στις σύγχρονες συζητήσεις για το πρόβλημα νου – σώματος είναι κάθετα αντίθετα στην καρτεσιανή. Παρουσιάζει τον κόσμο ως μια πολυεπίπεδα ιεραρχημένη διαστρωμάτωση που αποτελείται από επίπεδα ή βαθμίδες οντοτήτων και από τις χαρακτηριστικές ιδιότητες του κάθε επιπέδου. Συνήθως υποτίθεται πως υπάρχει ένα βασικό επίπεδο, τα στοιχειώδη μικροσωματίδια: άτομα, μόρια, κύτταρα και οργανισμούς που συνθέτουν κάθε υλικό στοιχείο.

Εξάρτηση νου – σώματος

Οι νοητικές ιδιότητες εξαρτώνται και καθορίζονται από τις φυσικές ιδιότητες.

Descartes: Νους – Σώμα (MIND-BODY PROBLEM)

Ο Ντεκάρτ θεωρείται ο πατέρας του ως άνω δυϊσμού. Θεωρεί ότι το φυσικό εκτείνεται στο σύμπαν. Οι νόες αποτελούν υποστάσεις μη εκτατές και κατά συνέπεια είναι διακριτές από τις φυσικές υποστάσεις. Η ουσία τους είναι η σκέψη. Αν και θεωρεί ότι υπάρχει υπόρρητη σχέση μεταξύ νου και εγκεφάλου, δηλώνει ότι οι νόες δεν είναι εγκεφαλοί γιατί δεν είναι εκτατοί και συνδέονται αιτιακά. Πχ το αίσθημα του πόνου κινητοποιεί τις καταστάσεις του εγκεφάλου και αυτές με τη σειρά τους τις σωματικές κινήσεις. Ο φυσικός κόσμος επηρεάζει τους νόες δια της επιρροής του επί του εγκεφάλου.

Ο δυϊσμός του Ντεκάρτ συγκροτείται από το νοητικό προς το φυσικό (π.χ. σκόπιμη πράξη) και από το φυσικό προς το νοητικό (αντίληψη του φυσικού κόσμου δια των αισθήσεων). Υπάρχει αιτιακή αλληλεπίδραση ανάμεσα στο νου και το σώμα η οποία συμβαίνει στον κωνοειδή αδένα. Για τον Descartes ο καθένας από εμάς είναι μια

ένωση ή μια ανάμιξη ενός νου και ενός σώματος τα οποία βρίσκονται σε άμεση αιτιακή αλληλεπίδραση μεταξύ τους.

- Το πρόβλημα που παραμένει είναι πώς οι μη εκτατές υποστάσεις επιδρούν αιτιακά σε εκτατές.
- Υπάρχουν άυλα και αμιγώς πνευματικά αντικείμενα που να εξηγούν τη νοητικότητα και τη λογική μας;
- Πώς είναι δυνατό μια άυλη υπόσταση, που δεν έχει καθόλου υλικά χαρακτηριστικά και υφίσταται έξω από το χώρο του φυσικού, να μπορεί να επιδρά αιτιακά σε κινήσεις υλικών σωμάτων τα οποία εμπίπτουν αυστηρά στους φυσικούς νόμους και να δέχεται επίδραση από αυτά;
- Αδυναμία καρτεσιανού δυϊσμού να εξηγήσει τη νοητική αιτιότητα, τον τρόπο με τον οποίο η νόηση δύναται να επιφέρει αιτιακή αλλαγή στον κόσμο.

LEIBNIZ

Η προκαθορισμένη αρμονία ανάμεσα στο νου και το σώμα. Ο Θεός έχει θέση το νου μας και τα σώματά μας σε μια αρμονική σχέση από την αρχή.

SPINOZA (θεωρία της διπλής όψης).

Ο νους και το σώμα είναι απλώς δύο σύστοιχες όψεις μιας μοναδικής υποκείμενης υπόστασης η οποία καθαυτή δεν είναι ούτε νοητική ούτε υλική. Είναι δύο διακρίσιμες όψεις της ίδιας υποκείμενης πραγματικότητας.

Οι αντιλήψεις του HUME αναφορικά με τη φιλοσοφία του νου.

Οι ιδέες μοιάζουν με τα φυσικά σωματίδια στο ότι οι αλληλεπιδράσεις τους μπορούν να ερμηνευθούν με βάση φυσικές δυνάμεις που διέπονται από φυσικούς νόμους. Έτσι η εξήγηση δεν στηρίζεται στην υπόθεση ότι κάποια διάνοια βρίσκεται πίσω απ' όλα. Τι είναι αυτό που κάνει τις ιδέες του «ιδέες» και τι κάνει την αλληλεπίδρασή τους σκέψη;

Οι αντιλήψεις μας είναι φευγαλέες και εξαρτώνται από εμάς, ενώ τα αντικείμενα υποτίθεται πως είναι διαρκή και εξωτερικά. Η νόησή μας λειτουργεί μόνο με τις ίδιες αντιλήψεις, δηλαδή ουδέποτε έχουμε κάποια άμεση εμπειρία των αντικειμένων ανεξάρτητη από τις αντιλήψεις. Η ύπαρξη των αντιλήψεων ουδέποτε θα συνεπαγόταν λογικά την ύπαρξη οποιουδήποτε άλλου πράγματος. Επομένως, αυτά τα εξωτερικά αντικείμενα μπορεί να μην είναι τίποτε άλλο παρά πλάσματα της φαντασίας μας.

ΜΟΝΙΣΜΟΣ

Ιδεαλισμός: Η κατηγορία του μονισμού όπου κάθε τι είναι νοητικό (Berkeley). Ο νους προξενεί την ύλη. Νοητικό/Ψυχονοητικό (mental) και φυσικό (physical) αποτελούν νοητική ενότητα.

Ουδέτερος μονισμός (neutral monism): Η πραγματικότητα δεν συγκροτείται ούτε από νοητικές ούτε από φυσικές οντότητες αλλά από ουδέτερες. Hume και Russell, ο δεύτερος θεωρούσε ότι νόες και φυσικά αντικείμενα είναι λογικές κατασκευές των sensibilia.

Υλισμός: Κάθε τι είναι φυσικό ή υλικό. Το πρόβλημα που αντιμετωπίζει είναι η συγκρότηση των θεμελιακών οντοτήτων. Η κατοχή «νου» δεν αποτελεί ένα προνομιακό είδος οντότητας αλλά κατοχή δεξιοτήτων και διαθέσεων. Οι νοητικές καταστάσεις δεν αποτελούν εσωτερικές καταστάσεις που προκαλούν αιτιακά αποτελέσματα.

Από την άλλη πλευρά ο «υλισμός των καταστάσεων του εγκεφάλου» θεωρεί ότι όλες οι νοητικές καταστάσεις είναι ενδεχομένως ταυτόσημες με τις καταστάσεις του εγκεφάλου ή του κεντρικού νευρικού συστήματος όπου παράγεται ο συγκεκριμένος τύπος της συμπεριφοράς. Άλλοι θεώρησαν ότι ο νους είναι ο εγκέφαλος, κατά συνέπεια κάθε αλλαγή στο νου δηλώνει αλλαγή του εγκεφάλου.

Ο «ανώμαλος μονισμός» του Davidson.

Τύπος του μη αναγωγικού υλισμού, θεωρεί ότι κάθε συμβάν είναι φυσικό, αλλά τα προθεσιακά νοητικά κατηγορήματα και οι έννοιες δεν ανάγονται αντίστοιχα σε φυσικά κατηγορήματα ή έννοιες. Αυτά τα μη αναγώγιμα κατηγορήματα ή έννοιες δομούνται από συγκροτησιακές αρχές της ορθολογικότητας. Και αυτή η διαφορά αποκλείει την αναγωγή τους σε φυσικές οντότητες.

Η θέση του είναι ότι οι νόμοι (ή αυστηροί νόμοι) είναι δυνατοί μόνο για τη βασική φυσική. Δεν υπάρχει όμως κάποιος λόγος που θα μας εμπόδιζε να θεωρήσουμε ότι κάθε νοητικό συμβάν είναι αιτιακά συνδεδεμένο με κάποιο φυσικό συμβάν γιατί όλα τα συμβάντα είναι φυσικά.

Σύμφωνα με τον ανώμαλο μονισμό, όταν λέμε ότι ένα νοητικό συμβάν αποτελεί αιτία ενός συμβάντος λέμε ότι το νοητικό έχει μια φυσική ιδιότητα ώστε τούτη η φυσική ιδιότητα συνδέεται μέσω ενός κατάλληλου νόμου με κάποια φυσική ιδιότητα. Εφόσον δεν υπάρχει νόμος που να συνδέει νοητικές με φυσικές ιδιότητες όλες οι αιτιακές λειτουργίες θα πρέπει να υφίστανται δυνάμει κάποιων αμιγώς φυσικών νόμων. Αυτό σημαίνει ότι η δυνατότητα των επιμέρους συμβάντων να μετέχουν σε αιτιακές σχέσεις οφείλεται αποκλειστικά και μόνο στο ότι αυτά κατέχουν φυσικές ιδιότητες.

SAUL KRIPKE (Θεωρία περί Δυνατών Κόσμων – Δίδυμη Γη)

Ένας δυνατός κόσμος είναι διαφορετικός από τον δικό μας, τον πραγματωμένο κόσμο. Είναι ένα εναλλακτικό σύμπαν, όπου τα πράγματα πορεύονται διαφορετικά απ' ό,τι εδώ. Και επειδή οι κόσμοι διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τα συστατικά τους γεγονότα, η αλήθεια δεδομένης πρότασης, εξαρτάται από τον εκάστοτε υπό θεώρηση κόσμο.

ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΙΑΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΝΟΥ

Ο Fodor (φυσιοκράτης) ξεκινά από τη θέση ότι η ταξινόμηση των νοητικών φαινομένων, όπως αυτή διατυπώνεται μέσα από την ψυχολογία του κοινού νου (folk psychology), είναι κατά βάση ορθή και γι' αυτό θα πρέπει να αποτελέσει το θεμέλιο για μια επιστημονική ψυχολογία. Για να εξηγήσουμε και να προβλέψουμε την ανθρώπινη συμπεριφορά ανατρέχουμε στις πεποιθήσεις, τις επιθυμίες, τους φόβους των δρώντων υποκειμένων. Αυτές οι νοητικές καταστάσεις διαθέτουν σημασιολογικές αλλά και αιτιακές ιδιότητες. Το αίτημα για φυσιοκρατικές εξηγήσεις αποτελεί έκφραση της στάσης ότι ο κόσμος δεν περιέχει μη φυσικές οντότητες. Στην ΑΘΝ το νοητικό εκλαμβάνεται ως το διακριτό επίπεδο περιγραφής του φυσικού.

Fodor: Γλώσσα της σκέψης.

Η εσωτερική αναπαράσταση (ΑΝ) νοείται ως γλωσσική αναπαράσταση, μια πρόταση γραμμένη όχι στη φυσική γλώσσα αλλά στη γλώσσα της σκέψης. Όπως η γραφή προϋποθέτει πάντα κάποιο υλικό μέσο, έτσι ακριβώς και οι νοητικές αναπαραστάσεις έχουν υλικό φορέα. Είναι φυσικά φαινόμενα με σημασιολογικές και αιτιακές ιδιότητες. Η γλώσσα της σκέψης είναι σύστημα νοητικής αναπαράστασης με συνδυαστική σύνταξη και σημασιολογία διαμέσου υπολογιστικών διαδικασιών. Η γνώση αποτελεί έναν κανονιστικό συμβολικό χειρισμό. Τα νοητικά σύμβολα έχουν νόημα αλλά συμμετέχουν στις υπολογιστικές διαδικασίες λόγω των συντακτικών και τυπικών τους χαρακτηριστικών. Ο νους είναι μια μηχανή με σύνταξη και η εξήγηση των προθεσιακών δεξιοτήτων παρέχεται από μια υπολογιστική θεωρία των νοητικών προτάσεων σε συνάρτηση με μια ψυχοσημασιολογική θεωρία, τη θεωρία του νοήματος των νοητικών προτάσεων. Η ψυχοσημασιολογική θεωρία είναι απαραίτητη γιατί οι προθεσιακές καταστάσεις έχουν περιεχόμενο.

Ο χ έχει μια σχέση Y προς την ΑΝ, όπου η ΑΝ είναι μια νοητική αναπαράσταση εντός του χ και η νοητική αναπαράσταση σημαίνει ότι Π δηλαδή την πρόταση που εκφέρει το νόημα.

Συνδεσιαρχία

Αποτελεί εξομοίωση των νοητικών δικτύων με τα νευρωνικά δίκτυα και βασίζεται στην εφαρμογή της συμβολικής γνωστικής αρχιτεκτονικής και συμβάλλει στην εξήγηση της διαμέσου της εγκεφαλικής λειτουργίας.